

Aktualijos

Diena, kai Matiešionys tampa baltistikos židiniu

Rugpjūčio 1 d. Matiešionyse, gimtojoje kalbininko Jono Kazlausko (1930–1970) sodyboje, paminėtos 88-osios jo gimimo metinės ir įteikta žymiojo baltisto vardu pavadinta premija. Jau tapo tradicija šią dieną ir šioje vietoje įteikti Birstono savivaldybės įsteigtą premiją, skiriamą už reikšmingus baltistikos darbus. Prasminga ir simboliška, kad šiemet, minint Lietuvos valstybės atkūrimo 100-metį, Jono Kazlausko premija tapo tarptautiniu apdovanojimu: laureatu paskelbtas Latvijos universiteto ir Stokholmo universiteto profesorius Pēteris Vanags (Pēteris Vanags).

Pēteris Vanags – septintasis Jono Kazlausko premijos laureatas. Ją yra pelnę įvairių baltistikos sričių specialistai: Albertas Rosinas (1938–2010) – baltų kalbų įvardžių tyrėjas, Aleksas Girdenis (1936–2011) – dialektologas, lietuvių fonologijos mokyklos kūrėjas,

*Pēteris Vanagas su žmona Ingūna (pirmi iš kairės) ir
Vilniaus universiteto Baltistikos katedros darbuotojais
(Ritos Urnėžiūtės nuotr.)*

Audronė Kaukienė (1941–2017) – baltų veiksmažodžių tyrėja, Bonifacas Stundžia – baltų akcentologijos specialistas, prūsistas, Birutė Jasiūnaitė – dialektologė, etnolingvistė, Vytautas Rinkevičius – prūsistas.

Vilniaus universiteto Baltistikos katedros vedėja Daiva Sinkevičiūtė, priminusi ankstesnius laureatus, dėkojo Birstono savivaldybei ir krašto muziejui už pagarbą Jono Kazlausko atminimui ir tęsiamą premijos tradiciją. Kalbininkė teigė, kad šis apdovano-

nojimas svarbus ir jį gaunantiems mokslininkams, ir visai baltistikai – tai įprasmina nuveiktus darbus, suteikia progą apie juos papasakoti visuomenei.

Vytautas Rinkevičius kalbėjo apie Jono Kazlausko nuopelnus baltistikai, jo idėjų ir metodų novatoriškumą. Jonas Kazlauskas ne tik išsiskyrė mokslinė drąsa, bet ir buvo veiklus mokslinio darbo organizatorius. Jo iniciatyva pradėtas leisti mokslo žurnalas „Baltistica“ (1965), imtos rengti baltistų konferencijos, kurios vėliau virto tarptautiniais kongresais, vykstančiais pakaitomis Vilniuje ir Rygoje. Vytauto Rinkevičiaus manymu, tai, kad šį kartą premija įteikiama dviejų universitetų – Latvijos ir Stokholmo – profesoriumi, atspindi Jono Kazlausko siekį plėtoti baltistiką kaip pasaulinio lygio mokslą ir pastangas telkti tarptautinę baltistų bendruomenę.

Bonifacas Stundžia pristatė plačių interesų baltistą, senosios latvių raštijos tyrėją Pėterį Vanagą – Vilniaus universiteto baltistų ugdytinį, didelį Lietuvos bičiulį, „beveik lietuvis“. „Kas lemia Pėterio lietuviškumą?“ – klausė profesorius. Pirmiausia tai, kad Pėteris Vanagas abi savo disertacijas parengė ir apgynė Vilniuje. Studijuodamas latvių kalbą ir literatūrą Latvijos universitete, jis tuo pat metu ėmėsi lituanistikos studijų Vilniaus universitete. 1985–1988 m. mokėsi VU aspirantūroje, vadovaujamas Vytauto Mažiulio parašė disertaciją apie baltų kalbų *u* kamieno būdvardžių istoriją (apginta 1988 m.). Padirbėjęs Latvijos universitete, 1991 m. Pėteris Vanagas vėl grįžo į Vilnių, šį kartą rašyti habilitacinio darbo. Jo pasirinkta tyrimų sritis – senoji latvių raštija. Habilitacinį darbą „Seniausiojo periodo (XVI a. – XVII a. pradžios) latvių raštai: šaltinių istorija ir kai kurios problemiškos fonologijos, morfologijos, sintaksės ir leksikos ypatybės“ mokslininkas apgynė 1998 m. Savo tyrimų tema Pėteris Vanagas yra paskelbęs mokslo straipsnių tarptautiniuose baltistikos žurnaluose, išleidęs knygą „Luterāņu rokasgrāmatas avoti. Vecākā perioda (16. gs.–17. gs. sākuma) latviešu teksti“ (2000). Nuo 1996 m. jis yra Latvijoje leidžiamo mokslo žurnalo „Baltu filologija“ redaktorius. Dar vienas faktas, įro-

dantis laureato „beveik lietuviškumą“, yra tai, kad Stokholmo universitete (nuo 1996 m.) jis dėsto lietuvių kalbą studentams, atvykstantiems į Stokholmą studijuoti baltistikos, ir lietuvių išeivių vaikams.

Plėtodamas „beveik lietuvių“ temą, pats Pėteris Vanagas pasakojo, kad Lietuva, Vilnius svarbūs jam ne tik kaip mokslininkui. „Vilnius – tai miestas, kuriame prieš Pirmąjį pasaulinį karą susipažino mano seneliai, tėvo tėvai. Močiutė tuo metu mokėsi gimnazijoje, senelis – cheminės technologijos mokykloje. Jie susitiko Vilniaus latvių draugijoje. Vilniuje prasidėjo jų meilė ir mano šeimos istorija.“ Patekęs į senelių jaunystės miestą, Pėteris Vanagas ne kartą mėgino rasti vietas, kuriose senelių gyventa, nuspėti, kuriomis gatvėmis jų vaikščiota.

Žinoma, svarbiausia priežastis, atvedusi Pėterį Vanagą į Vilnių, buvo baltistikos studijos. „Kai atvykau į Vilniaus universitetą, buvo praėję daugiau kaip dešimt metų po Jono Kazlausko mirties. Profesoriaus nebebuvo, bet buvo gyvos jo idėjos, buvo jo darba tęsiančių mokinių, tuometinių Vilniaus universiteto baltistų. Visa ši aplinka ir mane traukė gilintis į baltistiką.“

Klaipėdietė lituanistė Gražina Medeikienė pasakojo apie savo kursą ir apie išskirtinį bendrakursį Joną Kazlauską. Mažesnio pažymio negu penketas jis niekada nebuvo gavęs, tačiau tuo nesipuikavęs, o prašantiems padėti išsiaiškinti sunkesnius dalykus visada patardavęs. Kursas buvęs draugiškas ir vieningas. Beveik visi kurso draugai atvykę į Jono Kazlausko disertacijos gynimą. Visus prislėgusi žinia apie tragišką jo gyvenimo baigtį.

„Tie laikai, kai gyveno ir dirbo mano tėvas, buvo sunkūs, – kalbėjo Jono Kazlausko dukterė gydytoja oftalmologė Eglė Danielienė, – bet net ir tada jis išdrįso imtis to, kas nauja, sugebėjo pakelti baltistiką į tarptautinį lygį. Jeigu tėvas išdrįso anais laikais, išdrįškime ir mes šiandien nuveikti ką nors naujo ir reikšmingo Lietuvai.“

Naująjį laureatą ir visus šventės dalyvius sveikino Seimo narys Andrius Palionis, Matiėšionių bendruomenės atstovai. Merė Nijolė Dirginčienė dėkojo Virginijai ir Birutei Kazlauskams, prižiūrintiems kalbininko gimtinei: „Jie ir šeimnininkai, vis gražinantys sodybos aplinką, jei reikia, jie yra ir gidai, turintys ką papasakoti apie savo dėdę Joną Kazlauską. Jų pastangomis Matiėšionys tapo svarbiu kultūros centru Birstono savivaldybėje.“

Skambėjo Birstono meno mokyklos mokinių, Birstono neįgaliųjų draugijos ansamblio, ir svečių – „Nalšios“ ansamblio – atliekamos dainos. Renginio vedėjo Petro Venslovo skaitomas Andriaus Vištelio-Višteliausko eilėraštis „Lietuviškoji kalba. Regėjimas“, kadaise išspausdintas pirmajame „Aušros“ numeryje, kvietė susimąstyti apie kalbą, jos istoriją ir ateitį:

*Tu tūkstančių metų čėsą
Praleidai kaip dienos šviesą
Ir laimėje ir varguose,
Bet vis tuos' pačiuos rūbuose.*

*Liudija mums tavo dainos
Giesmės, raudos, mytai seni —
Kad be jokios tu atmainos
Amžių amžius jau gyveni.*

Rita Urnėžiūtė